

นายอภิวัฒน์ สุดสา
นิติกร สำนักกฎหมาย

บทนำ

ตามที่ปรากฏเป็นข่าวโด่งดังและเป็นที่สนใจติดตามของประชาชนทั่วบ้านทั่วเมืองในกรณีที่น่างจ่อมทรัพย์ แสนเมืองโคตร อดีตข้าราชการครูในจังหวัดสกลนคร ซึ่งถูกศาลฎีกามีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดอาญาฐานขบถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ทรัพย์สินของผู้เสียหายและไม่หยุดช่วยเหลือและแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันที ให้ลงโทษจำคุก ๓ ปี ๒ เดือน^๑ ต่อมาเมื่อได้รับโทษจำคุกเป็นเวลา ๑ ปี ๖ เดือน ก็ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ จึงได้มาร้องขอความเป็นธรรมจากกระทรวงยุติธรรมว่าตนเองนั้น มิได้เป็นผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาดังกล่าว จนต่อมาได้นำไปสู่การรวบรวมพยานหลักฐานและยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่ต่อศาลจังหวัดนครพนมซึ่งเป็นศาลชั้นต้นที่ได้พิพากษาคดีนี้ ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๖

คดีของนางจ่อมทรัพย์ แสนเมืองโคตร อดีตข้าราชการครูดังกล่าวกลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากประชาชนทุกภาคส่วนและมีการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ตลอดจนมีการตั้งคำถามต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยว่ามีความผิดพลาดหรือบกพร่องขึ้นหรือไม่ประการใดโดยเฉพาะในขั้นตอนใด เนื่องจากเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นจะมีองค์กรในกระบวนการยุติธรรมหลายองค์กรที่จะเข้ามาร่วมกันดำเนินการเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษตามกฎหมาย ซึ่งความผิดพลาดหรือบกพร่องนั้นอาจจะเกิดขึ้นในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล่าวคืออาจจะเป็นในขั้นของเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งมีอำนาจหน้าที่

^๑จำเลยมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๔๑ พระราชบัญญัติจรรยาบรรณ พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๓(๔)(๘), ๔๗, ๗๘, ๑๕๗, ๑๖๐ วรรคหนึ่ง วรรคสาม เป็นความผิดหลายกรรมต่างกันให้เรียงกระทงลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๑ ฐานขบถโดยประมาทอาจเกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน ขบถโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยหรือเดือดร้อนของบุคคลอื่น ขบขีรถแซงรถอื่นล้ำเข้าไปในเส้นกึ่งกลางของทางเดินรถในขณะที่มีรถอื่นสวนทางมา และประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย เป็นกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบท ลงโทษฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย อันเป็นบทที่มีอัตราโทษหนักที่สุดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๐ จำคุก ๓ ปี ฐานไม่หยุดรถและให้ความช่วยเหลือตามสมควร และไม่ไปแสดงตัวกับแจ้งเหตุต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ใกล้เคียงทันที จำคุก ๒ เดือน รวมจำคุก ๓ ปี ๒ เดือน สำหรับรายละเอียดของคดี โปรดดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๐๖/๒๕๕๖.

ในการสืบสวนและการสอบสวนเพื่อรวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอันเป็นเสมือนต้นน้ำของความยุติธรรม หรือในชั้นของพนักงานอัยการในการพิจารณาสำนวนการสอบสวนและมีคำสั่งฟ้องคดีอาญาต่อศาลอันเป็นกลางน้ำของความยุติธรรม หรือในชั้นการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล ซึ่งเปรียบเสมือนปลายน้ำของสายธารแห่งกระบวนการยุติธรรมก็เป็นได้ ซึ่งเมื่อมีประเด็นปัญหาข้อสงสัยดังกล่าวเกิดขึ้น ย่อมจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของกระบวนการยุติธรรมในที่สุด

หากกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาเกิดความผิดพลาดหรือบกพร่องย่อมจะทำให้ผลที่เกิดขึ้นเบี่ยงเบนไปจากความยุติธรรมที่ควรจะเป็น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายเพราะไม่สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงทัณฑ์ได้ แต่ในทางกลับกันได้ส่งผลทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องรับโทษอาญาที่ตนเองมิได้กระทำ อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่าในทางปฏิบัติคงไม่มีรัฐใดที่สามารถบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีความบริสุทธิ์ยุติธรรมโดยสมบูรณ์ ดังนั้น หากจะมุ่งลงโทษผู้บริสุทธิ์ตามคำพิพากษาของศาลบนพื้นฐานของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาโดยเด็ดขาดแล้ว ย่อมจะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกและความเคารพศรัทธาของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมอย่างแน่นอน ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขสภาพปัญหาดังกล่าวและเพื่อให้กฎหมายมีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับความยุติธรรมตามความเป็นจริง จึงมีการพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อเยียวยาบุคคลที่ถูกลงโทษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขึ้นในระบบกฎหมายของแต่ละประเทศ

สำหรับประเทศไทยนั้น ได้มีการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อบรรเทาหรือเยียวยาการลงโทษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้หลายมาตรการ ซึ่งในแต่ละมาตรการก็มีเนื้อหาสาระและผลทางกฎหมายที่แตกต่างกันไป ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงวิธีการในการเยียวยาการลงโทษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในระบบกฎหมายของประเทศไทย คอลัมน์ คมความคิด เข้มทิศรัฐธรรมนูญฉบับนี้ จึงขอนำเสนอเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายสำหรับการเยียวยาบุคคลที่ถูกลงโทษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา” ดังนี้

ในระบบกฎหมายของประเทศไทยของเรานั้น ได้กำหนดมาตรการหรือหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเพื่อบรรเทาผลร้ายหรือเยียวยาการลงโทษความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้หลากหลายประการ แต่ในบทความฉบับนี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะกรณีของการอภัยโทษ การนิรโทษกรรม การล้างมลทิน และการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่เท่านั้น โดยในแต่ละมาตรการมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. การอภัยโทษ

การอภัยโทษ (Pardon) เป็นการให้อภัยเฉพาะโทษที่ผู้ต้องโทษจะได้รับตามคำพิพากษาของศาลเท่านั้น โดยอาจจะยกเว้นโทษให้ทั้งหมด หรือบางส่วน หรืออาจลดหย่อนผ่อนโทษให้แก่ผู้ต้องโทษตามคำพิพากษาก็ได้ แต่ไม่ได้เป็นการให้อภัยกับการกระทำความผิดที่เป็นเหตุให้ต้องรับโทษ และไม่ทำให้ผู้ได้รับการอภัยโทษหลุดพ้นจากการเป็นผู้ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดแต่ประการใด ในระบบกฎหมายของประเทศไทยนั้นได้ยอมรับเอาประเพณีการปกครองที่พระมหากษัตริย์

ทรงพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณโดยการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ประชาชนที่กระทำความผิด และได้นำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ทั้งนี้ ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทย ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามสมัยนิยมของนานาอารยประเทศ ได้บัญญัติเรื่องการอภัยโทษไว้ในมาตรา ๓๐ ความว่า “คณะกรรมการราษฎรมีอำนาจให้อภัยโทษแต่ให้นำความขึ้นขอพระบรมราชานุญาตเสียก่อน” และเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่สอง ได้บัญญัติให้อำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน ทั้งนี้ ตามความในมาตรา ๕๕ ซึ่งบัญญัติว่า “พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษ” และหลักการดังกล่าวได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาทุกฉบับจนถึงปัจจุบัน

สำหรับหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการพระราชทานอภัยโทษนั้น จะเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติไว้ในภาค ๗ อภัยโทษ เปลี่ยนโทษหนักเป็นโทษเบา และลดโทษ โดยแบ่งการอภัยโทษออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย และการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป

(๑) การพระราชทานอภัยโทษเป็นการเฉพาะราย เป็นกรณีที่มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๕๙ มาตรา ๒๖๐ และมาตรา ๒๖๑ โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่าผู้มีสิทธิจะได้รับพระราชทานอภัยโทษจะต้องเป็นผู้ต้องคำพิพากษาให้รับโทษในทางอาญาอย่างใด ๆ และคดีถึงที่สุดแล้ว โดยผู้ที่ยื่นคำขออาจเป็นผู้ต้องคำพิพากษานั้นเอง หรือผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องก็ได้ ซึ่งการทูลเกล้าฯ ถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์เพื่อขอรับพระราชทานอภัยโทษนั้น จะยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็ได้ หรือถ้าหากผู้ถวายเรื่องราวนั้นต้องจำคุกอยู่ในเรือนจำจะยื่นเรื่องราวต่อพัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำก็ได้ เมื่อพัศดีหรือผู้บัญชาการเรือนจำได้รับเรื่องราวแล้ว ให้ออกใบรับให้แก่ผู้ยื่นเรื่องราว แล้วให้รีบส่งเรื่องราวนั้นไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมต่อไป โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่ถวายเรื่องราวต่อพระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งถวายความเห็นเห็นว่าควรพระราชทานอภัยโทษหรือไม่ แต่ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดถวายเรื่องราว ถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นเป็นการสมควรจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องคำพิพากษานั้นก็ได้

(๒) การพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไป เป็นกรณีที่มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๖๑ ทวิ กล่าวคือ ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นเป็นการสมควรจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษก็ได้ ซึ่งการพระราชทานอภัยโทษในกรณีนี้ให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา โดยการพระราชทานอภัยโทษเป็นการทั่วไปนั้น ในพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวจะมีการกำหนดให้มีคณะกรรมการเพื่อพิจารณาว่านักโทษคนใดอยู่ในเงื่อนไขที่จะได้รับพระมหากรุณาธิคุณตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาหรือไม่

ถึงแม้ว่าการอภัยโทษจะทำให้ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษนั้นไม่ต้องได้รับโทษ หรือได้รับการลงโทษแต่เพียงบางส่วน หรือได้รับการลดโทษ แต่การได้รับการอภัยโทษนั้นไม่ได้ทำให้สิทธิต่าง ๆ ที่ผู้ต้องโทษต้องสูญเสียไปเพราะคำพิพากษากลับคืนมาแต่ประการใด ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๖๕ และมาตรา ๒๖๖ ได้กำหนดผลของการอภัยโทษไว้ดังนี้

(๑) ในกรณีที่มีการอภัยโทษเด็ดขาดโดยไม่มีเงื่อนไข ห้ามมิให้บังคับโทษนั้น ถ้าบังคับโทษไปบ้างแล้วให้หยุดทันที ถ้าเป็นโทษปรับที่ชำระแล้ว ให้คืนค่าปรับให้ไปทั้งหมด

(๒) ถ้าการอภัยโทษเป็นแต่เพียงเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาหรือลดโทษ โทษที่เหลืออยู่ก็ให้บังคับไปได้

(๓) การได้รับพระราชทานอภัยโทษ ไม่เป็นเหตุให้ผู้รับพระราชทานอภัยโทษพ้นความรับผิดชอบในการต้องคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินหรือค่าทดแทนตามคำพิพากษา

(๔) เมื่อผู้ได้รับพระราชทานอภัยโทษเนื่องจากการกระทำความผิดอย่างหนึ่งถูกฟ้องว่ากระทำความผิดอีกอย่างหนึ่ง อภัยโทษนั้นย่อมไม่ตัดอำนาจศาลที่จะเพิ่มโทษหรือไม่รอกการลงอาญาตามกฎหมายลักษณะอาญาว่าด้วยกระทำความผิดหลายครั้งไม่ขีดหลาย หรือว่าด้วยรอกการลงอาญา

๒. การนิรโทษกรรม

การนิรโทษกรรม (Amnesty) เป็นการลบล้างการกระทำความผิดที่บุคคลได้กระทำความผิดแล้ว โดยการกำหนดให้การกระทำนั้นไม่เป็นความผิดและให้ผู้ที่ได้กระทำการนั้นพ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด โดยการตรากฎหมายนิรโทษกรรมขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของประเทศอันเนื่องมาจากสถานการณ์บางประการที่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศอย่างกว้างขวาง เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองอันเนื่องมาจากการมีอุดมการณ์ในทางการเมืองที่แตกต่างกัน การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ หรือการรัฐประหารเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เป็นต้น

สำหรับผลในทางกฎหมายของการนิรโทษกรรมนั้น จะขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมายนิรโทษกรรมในแต่ละฉบับว่าจะมุ่งลบล้างความผิดให้แก่ผู้กระทำความผิดในกรณีใดบ้าง โดยอาจจะยกเว้นทั้งความผิดในทางอาญาและความรับผิดในทางแพ่งด้วยก็ได้ กล่าวคือ ในคดีอาญาหากผู้กระทำความผิดยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการจะต้องระงับการสอบสวนหรือระงับการฟ้องคดีต่อศาล หากมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว พนักงานอัยการจะต้องดำเนินการถอนฟ้องในกรณีที่พนักงานอัยการไม่ได้ขอถอนฟ้อง เมื่อจำเลยร้องขอหรือเมื่อศาลเห็นเอง ศาลก็จะจำหน่ายคดีออกจากสารบบความของศาล เนื่องจากสิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๓๙ (๕)^๒ หากศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้วก็ให้ถือว่าบุคคลนั้น

^๒ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่า

“มาตรา ๓๙ สิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไป ดังต่อไปนี้

๑. ...

(๕) เมื่อมีกฎหมายออกใช้ภายหลังการกระทำความผิดยกเลิกความผิดเช่นนั้น

๑. ...

ไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิด หรือถ้าอยู่ระหว่างการรับโทษก็ให้การลงโทษนั้นสิ้นสุดลง หรือในคดีแพ่งก็จะฟ้องร้องให้ชดใช้ค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนจากบุคคลที่ได้รับการนิรโทษกรรมแล้วไม่ได้ เพราะถือว่าไม่มีการกระทำที่เป็นการโต้แย้งสิทธิอันจะทำให้เกิดอำนาจฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๕^๓

ในอดีตที่ผ่านมาการนิรโทษกรรมนั้นจะตราเป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติหรือพระราชกำหนดเพื่อนิรโทษกรรมให้แก่การกระทำในเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในการลบล้างบรรดาการกระทำทั้งหลายที่ผิดกฎหมายให้ผู้กระทำพ้นจากความผิดและความรับผิดโดยสิ้นเชิง แต่นับตั้งแต่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้กระทำการยึดและควบคุมอำนาจการปกครองแผ่นดินเป็นผลสำเร็จ เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔ และได้ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ และที่แก้ไขเพิ่มเติมและประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๓๔ รูปแบบของการนิรโทษกรรมให้แก่คณะผู้ยึดอำนาจการปกครองประเทศมีพัฒนาการที่แตกต่างไปจากการนิรโทษกรรมที่เคยปฏิบัติมาในอดีต กล่าวคือ มีการบัญญัติเรื่องการนิรโทษกรรมให้แก่คณะผู้ยึดอำนาจการปกครองประเทศไว้ในรัฐธรรมนูญโดยตรง ทั้งนี้ ตามที่บัญญัติไว้ในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๓๔ มาตรา ๓๒^๔ ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้ได้นำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มา เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ มาตรา ๓๗^๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๐๙^๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

“ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติว่า

“มาตรา ๕๕ เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งหรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้”

“ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๓๔ บัญญัติว่า

“มาตรา ๓๒ บรรดาการกระทำ ประกาศหรือคำสั่งของหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หรือของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติที่ได้กระทำ ประกาศ หรือสั่งก่อนวันใช้ธรรมนูญการปกครองนี้ ทั้งนี้ ที่เกี่ยวเนื่องกับการยึดและควบคุมอำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔ ไม่ว่าจะกระทำด้วยประการใด หรือเป็นในรูปใด และไม่ว่าจะกระทำ ประกาศ หรือสั่งให้มีผลใช้บังคับในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ ให้ถือว่าการกระทำ ประกาศหรือคำสั่ง รวมทั้งการกระทำของผู้ปฏิบัติตามประกาศหรือคำสั่งนั้นตลอดจนการกระทำของบุคคลใด ๆ ซึ่งได้กระทำเนื่องในการยึดหรือควบคุมอำนาจการปกครองแผ่นดินดังกล่าว เป็นการกระทำ ประกาศหรือคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย”

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ บัญญัติว่า

“มาตรา ๓๗ บรรดาการกระทำทั้งหลายซึ่งได้กระทำเนื่องในการยึดและควบคุมอำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ ของหัวหน้าและคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำดังกล่าวหรือของผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากหัวหน้าหรือคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือของผู้ซึ่งได้รับคำสั่งจากผู้ที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าหรือคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อันได้กระทำไป เพื่อการดังกล่าวข้างต้นนั้น การกระทำดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ ไม่ว่าเป็นการกระทำเพื่อให้มีผลบังคับในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ รวมทั้งการลงโทษและการกระทำอันเป็นการบริหารราชการอย่างอื่นไม่ว่ากระทำในฐานะตัวการผู้สนับสนุนผู้ใช้ให้กระทำ หรือผู้ถูกใช้ให้กระทำ และไม่ว่ากระทำในวันดังกล่าวนั้นหรือก่อนหรือหลังวันดังกล่าวนั้น หากการกระทำนั้นผิดต่อกฎหมายก็ให้ผู้กระทำพ้นจากความผิดและความรับผิดโดยสิ้นเชิง”

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ บัญญัติว่า

“มาตรา ๓๐๙ บรรดาการใด ๆ ที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ ว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายและรัฐธรรมนูญ รวมทั้งการกระทำที่เกี่ยวเนื่องกับกรณีดังกล่าวไม่ว่าก่อนหรือหลังวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ ให้ถือว่าการนั้นและการกระทำนั้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้”

(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔๘^๗ และในร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ มาตรา ๒๗๙^๘

๓. การล้างมลทินโทษ

การล้างมลทินโทษ (Purgation) เป็นมาตรการทางกฎหมายที่เป็นการลบล้างผลของคำพิพากษาของศาลหรือผลของการถูกลงโทษทางวินัย เพราะการถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือการถูกลงโทษทางวินัยนั้น ทำให้ผู้ถูกลงโทษมีมลทินติดตัวและทำให้ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามในการเข้าถึงสิทธิบางประการ ซึ่งถือเป็นอุปสรรคในการกลับเข้าสู่สังคมของผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาของศาลหรือผู้ถูกลงโทษทางวินัย สำหรับผลทางกฎหมายของการล้างมลทินนั้น ถ้าผู้ใดต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ลงโทษหรือให้กักกันหรือถูกลงโทษโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งมีผลเช่นเดียวกับการถูกลงโทษโดยคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้ถือว่าผู้นั้นมิได้เคยถูกลงโทษในกรณีความผิดนั้น ๆ หรือกรณีที่ถูกถูกลงโทษทางวินัยก็ให้ถือว่าผู้นั้นมิได้เคยถูกลงโทษหรือลงโทษทัณฑ์ทางวินัยในกรณีนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม การล้างมลทินไม่ก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้ได้รับการล้างมลทินในอันที่จะเรียกร้องสิทธิหรือประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น

การล้างมลทินจึงเป็นเพียงการล้างเฉพาะโทษอันเป็นผลสุดท้ายของการกระทำเท่านั้น แต่จะไม่สามารถลบล้างพฤติกรรมหรือการกระทำที่เป็นเหตุให้ผู้กระทำถูกลงโทษ โดยผลทางกฎหมายของการล้างมลทินนั้น ศาลฎีกาได้เคยวินิจฉัยไว้ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๙๔/๒๕๓๙ ซึ่งเป็นกรณีที่กรมที่ดินมีคำสั่งให้ลงโทษข้าราชการทางวินัยโดยให้ปลดออกจากราชการฐานไม่ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบเพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์ที่มิควรได้เป็นการทุจริตต่อหน้าที่และรายงานเท็จต่อผู้บังคับบัญชา ต่อมาข้าราชการซึ่งถูกปลดออกนั้นได้ไปยื่นคำขอรับใบอนุญาตเป็นช่างรังวัดเอกชนต่อคณะกรรมการช่างรังวัดเอกชน ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาลงมติว่าข้าราชการผู้นั้นมีลักษณะ

“รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ บัญญัติว่า

“มาตรา ๔๘ บรรดาการกระทำทั้งหลายซึ่งได้กระทำให้เนื่องในการยึดและควบคุมอำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ ของหัวหน้าและคณะรักษาความสงบแห่งชาติ รวมทั้งการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำดังกล่าวหรือของผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากหัวหน้าหรือคณะรักษาความสงบแห่งชาติ หรือของผู้ซึ่งได้รับคำสั่งจากผู้ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าหรือคณะรักษาความสงบแห่งชาติ อันได้กระทำไปเพื่อการดังกล่าวข้างต้นนั้น การกระทำดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำเพื่อให้มีผลบังคับในทางรัฐธรรมนูญ ในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหาร หรือในทางตุลาการ รวมทั้งการลงโทษและการกระทำอันเป็นการบริหารราชการอย่างอื่น ไม่ว่าจะกระทำในฐานะตัวการ ผู้สนับสนุน ผู้ใช้ให้กระทำ หรือผู้ถูกใช้ให้กระทำ และไม่ว่ากระทำในวันทีกล่าวนั้นหรือก่อนหรือหลังวันที่กล่าวนั้น หากการกระทำนั้นผิดต่อกฎหมาย ให้ผู้กระทำพ้นจากความผิดและความรับผิดโดยสิ้นเชิง”

“ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ บัญญัติว่า

“มาตรา ๒๗๙ บรรดาประกาศ คำสั่ง และการกระทำของคณะรักษาความสงบแห่งชาติหรือของหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ใช้บังคับอยู่ในวันก่อนวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ หรือที่จะออกใช้บังคับต่อไปตามมาตรา ๒๖๕ วรรคสอง ไม่ว่าจะเป็นการประกาศคำสั่งหรือการกระทำที่มีผลใช้บังคับในทางรัฐธรรมนูญทางนิติบัญญัติทางบริหารหรือทางตุลาการให้ประกาศคำสั่งการกระทำ ตลอดจนการปฏิบัติตามประกาศ คำสั่ง การกระทำนั้น เป็นประกาศ คำสั่ง การกระทำ หรือการปฏิบัติที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้ และกฎหมาย และมีผลใช้บังคับโดยชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้ต่อไป การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมประกาศหรือคำสั่งดังกล่าวให้กระทำเป็นพระราชบัญญัติ เว้นแต่ประกาศหรือคำสั่งที่มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจทางบริหาร การยกเลิกหรือแก้ไขเพิ่มเติมให้กระทำโดยคำสั่งนายกรัฐมนตรีหรือมติคณะรัฐมนตรี แล้วแต่กรณี

บรรดาการใด ๆ ที่ได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว)พุทธศักราช๒๕๕๗แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๑) พุทธศักราช ๒๕๕๘ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๕๙ว่าเป็นการชอบด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมายรวมทั้งการกระทำที่เกี่ยวข้องกับกรณีดังกล่าวให้ถือว่าการนั้นและการกระทำนั้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้และกฎหมาย”

ต้องห้ามตาม มาตรา ๑๙ (๗)^๑ แห่งพระราชบัญญัติข้างรังวัดเอกชน พ.ศ. ๒๕๓๕ กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี จึงไม่สมควรที่จะให้เป็นผู้ข้างรังวัดเอกชน แม้ข้าราชการผู้นั้นจะได้รับการล้างมลทินตามพระราชบัญญัติการล้างมลทินในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระชนมพรรษาครบ ๖๐ พรรษา พ.ศ. ๒๕๓๐ แล้วก็ตาม ดังนั้น ข้าราชการผู้นั้นจึงได้นำคดีมาฟ้องต่อศาล เพื่อขอให้ศาลพิพากษาว่ามติของคณะกรรมการฯ ที่ไม่อนุญาตให้ตนเป็นผู้ข้างรังวัดเอกชนไม่ชอบด้วยกฎหมาย

คดีดังกล่าวศาลฎีกาได้พิพากษาว่า ตามพระราชบัญญัติการล้างมลทินฯ ที่กำหนดว่า ให้ถือว่าผู้นั้นมิได้เคยถูกลงโทษหรือลงทัณฑ์ทางวินัยในกรณีนั้น ๆ ย่อมหมายความเพียงว่า ผู้ที่ถูกลงโทษทางวินัยไม่เคยถูกลงโทษทางวินัยเท่านั้น ส่วนความประพฤติหรือการกระทำที่เป็นเหตุให้บุคคลนั้นถูกลงโทษทางวินัยหาได้ถูกลบล้างไปด้วยไม่ เพราะความประพฤติหรือการกระทำที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจล้างมลทินให้หมดไปได้ ดังนั้น ที่คณะกรรมการฯ เห็นว่าการกระทำของข้าราชการดังกล่าวไม่ได้รับการล้างมลทิน และเป็นกรกระทำที่ขาดคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติข้างรังวัดเอกชน พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๙ (๗) ที่ว่าไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียจึงชอบด้วยพระราชบัญญัติดังกล่าว

๔. การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่

การรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นมาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้มีสิทธิขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลัง หากปรากฏหลักฐานขึ้นใหม่ว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิดและกำหนดให้มีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทน และได้รับบรรดาสติที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่พิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ว่าบุคคลผู้นั้นมิได้กระทำความผิด

ในระบบกฎหมายของประเทศไทยนั้น ได้มีการรับรองสิทธิในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่เป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ มาตรา ๓๐ ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลใดต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดหากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและได้รับบรรดาสติที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ”

เมื่อมีการรับรองสิทธิในการขอรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ไว้ในรัฐธรรมนูญ การที่ประชาชนจะได้รับการคุ้มครองให้สมดังสิทธิจึงต้องมีการตรากฎหมายเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการใช้สิทธิดังกล่าว ดังนั้น จึงเป็นที่มาของการตราพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๖ โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้มีสาระสำคัญ ดังนี้

^๑พระราชบัญญัติข้างรังวัดเอกชน พ.ศ. ๒๕๓๕ บัญญัติว่า

“มาตรา ๑๙ ผู้ขอรับใบอนุญาตเป็นผู้ข้างรังวัดเอกชนต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

๑.ลา

๑.ลา

(๗) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี และมีผู้รับรองความประพฤติตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

๑.ลา

๑.ลา”

๑) คดีที่จะขอให้อัยการยื่นคำร้องขอขึ้นพิจารณาใหม่จะต้องเป็นคดีอาญาที่ศาลได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บุคคลต้องรับโทษทางอาญา^{๑๐} ดังนั้น หากมิใช่คดีอาญา หรือหากเป็นคดีอาญาแต่เป็นการถูกลงโทษตามคำสั่งของบุคคลหรือคณะบุคคลผู้ยึดอำนาจการปกครองประเทศ เช่น คำสั่งของคณะปฏิวัติ คณะรัฐประหาร คณะปฏิรูปการปกครอง คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ บุคคลผู้ถูกลงโทษตามคำสั่งดังกล่าวไม่สามารถจะขอให้อัยการยื่นคำร้องขอขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และต้องเป็นกรณีที่ถูกบังคับโทษตามคำพิพากษาแล้ว หากได้รับการยกเว้นโทษหรือรอการลงโทษจำคุกโดยมิได้กำหนดโทษปรับด้วย ในกรณีเช่นนี้จะมาขอใช้สิทธิอัยการยื่นคำร้องขอขึ้นพิจารณาใหม่ไม่ได้

๒) เหตุที่จะขอให้อัยการยื่นคำร้องขอขึ้นพิจารณาใหม่มี ๓ กรณี คือ (๑) พยานบุคคลซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้นได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง (๒) พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคลตาม (๑) ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง หรือ (๓) มีพยานหลักฐานใหม่อันขัดแย้งและสำคัญแก่คดีซึ่งถ้าได้นำมาสืบในคดีอันถึงที่สุดนั้น จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด

๓) บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้อัยการยื่นคำร้องขอขึ้นพิจารณาใหม่มี ๕ ประเภท ได้แก่ (๑) บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด (๒) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาลในกรณีที่บุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นเป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ (๓) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่นของนิติบุคคลในกรณีที่นิติบุคคลนั้นต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด (๔) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานสามีหรือภริยาของบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งถึงแก่ความตายก่อนที่จะมีการยื่นคำร้อง หรือ (๕) พนักงานอัยการในกรณีที่พนักงานอัยการมิได้เป็นโจทก์ในคดีเดิม

๔) คำร้องขออัยการยื่นคำร้องขอขึ้นพิจารณาใหม่ให้ยื่นได้ภายใน ๑ ปี นับแต่วันที่ปรากฏข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุที่จะขออัยการยื่นคำร้องได้ หรือภายใน ๑๐ ปี นับแต่คำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด เว้นแต่มีพฤติการณ์พิเศษ ศาลจะรับคำร้องที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวไว้พิจารณาก็ได้

๕) วิธีการในการยื่นคำร้องขออัยการยื่นคำร้องขอขึ้นพิจารณาใหม่นั้น ให้ยื่นคำร้องขออัยการยื่นคำร้องขอขึ้นพิจารณาใหม่ต่อศาลชั้นต้น คือ ศาลที่ได้พิพากษาคดีเดิมหรือศาลอื่นที่ได้มีเขตอำนาจแทนศาลนั้น ถึงแม้ว่าคดีเดิมคดีจะถึงที่สุดตามคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาก็ตาม เว้นแต่ (๑) คดีของศาลอาญาศึกษาหรือศาลประจำหน่วยทหาร ให้ยื่นต่อศาลทหารกรุงเทพ (๒) คดีของศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่กฎหมายกำหนดให้เป็นศาลทหารและศาลนั้นไม่เป็นศาลทหารสำหรับคดีนั้นแล้ว ให้ยื่นต่อศาลตามกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่เคยเป็นศาลทหารนั้น หรือศาลอื่นที่ได้มีเขตอำนาจแทนศาลนั้น

^{๑๐}โทษทางอาญามี ๕ สถาน คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘.

๖) การพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ แบ่งเป็น ๒ ขั้นตอน ดังนี้

(๑) ขั้นตอนการไต่สวนคำร้อง

ให้ศาลที่ได้รับคำร้องทำการไต่สวนคำร้องนั้นว่ามีมูลพอที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาพิพากษาใหม่หรือไม่ เว้นแต่ในกรณีที่พนักงานอัยการเป็นผู้ร้อง ศาลจะไต่สวนคำร้องหรือไม่ก็ได้ ถ้าเห็นว่าไม่จำเป็นต้องไต่สวนคำร้อง ก็ให้ศาลส่งรับคำร้องและดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ต่อไป คำสั่งของศาลในกรณีเช่นนี้ให้เป็นที่สุดจะอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปไม่ได้

ในการไต่สวนคำร้อง ให้ศาลส่งสำเนาคำร้องและแจ้งวันนัดไต่สวนไปให้โจทก์ในคดีเดิมทราบ ในกรณีที่โจทก์ในคดีเดิมมิใช่พนักงานอัยการ ให้ส่งสำเนาคำร้องและแจ้งวันนัดไต่สวนให้พนักงานอัยการทราบด้วย พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมจะมาฟังการไต่สวนและซักค้านพยานของผู้ร้องด้วยหรือไม่ก็ได้ ผู้ร้องและโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธิแต่งตั้งทนายแทนตนได้ ทั้งนี้ **แม้ศาลชั้นต้นจะมีอำนาจทำการไต่สวนคำร้องแต่จะไม่มีอำนาจสั่งรับหรือไม่รับคำร้อง เพราะศาลที่มีอำนาจสั่งคำร้องคือศาลอุทธรณ์** โดยให้ศาลชั้นต้นที่ไต่สวนคำร้องส่งสำนวนการไต่สวนพร้อมทั้งทำความเห็นไปยังศาลอุทธรณ์โดยไม่ชักช้าเพื่อให้ศาลอุทธรณ์เป็นผู้ส่งคำร้องขอรื้อฟื้นคดีนั้น

เมื่อศาลอุทธรณ์ได้รับสำนวนการไต่สวนและความเห็นของศาลชั้นต้นแล้ว ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำร้องนั้นมีมูลพอที่จะรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ศาลอุทธรณ์จะมีคำสั่งรับคำร้องและส่งให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นต่อไป แต่ถ้าศาลอุทธรณ์เห็นว่าคำร้องนั้นไม่มีมูลก็จะสั่งยกคำร้องนั้น **คำสั่งของศาลอุทธรณ์ที่สั่งรับคำร้องหรือสั่งยกคำร้องให้เป็นที่สุด**

(๒) ขั้นตอนการพิจารณาคดีที่ขอรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่

เมื่อศาลอุทธรณ์สั่งรับคำร้องและส่งให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นมาพิจารณาใหม่แล้ว การดำเนินกระบวนการพิจารณาชั้นนี้ ศาลชั้นต้นดังกล่าวจะต้องแจ้งวันนัดสืบพยานผู้ร้องไปให้พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมทราบ หากว่าพนักงานอัยการหรือโจทก์ในคดีเดิมยังมิได้รับสำเนาคำร้องก็ให้จัดส่งสำเนาคำร้องไปให้ด้วย ซึ่งในชั้นนี้พนักงานอัยการหรือโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธิยื่นคำคัดค้านได้ก่อนวันสืบพยาน และเมื่อสืบพยานบุคคลผู้ร้องเสร็จแล้ว พนักงานอัยการและโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธินำพยานของตนเข้าสืบได้ เมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่น่าสืบมาแล้วมาสืบเพิ่มเติม หรือเรียกพยานอื่นมาสืบก็ได้ **ขั้นตอนในชั้นนี้ถือว่าอยู่ในระหว่างดำเนินการพิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่** ดังนั้น หากบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดที่กำลังรับโทษนั้นอยู่อาจเป็นโทษจำคุกหรือกักขังก็ตาม ผู้นั้นมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้ศาลส่งปล่อยชั่วคราว ซึ่งกฎหมายกำหนดให้หยุดการบังคับคดีไว้ชั่วคราว ซึ่งศาลชั้นต้นที่รับคำร้องจะส่งปล่อยบุคคลนั้นชั่วคราวโดยมีประกันหรือมีประกันและหลักประกันด้วยก็ได้

๓) การพิพากษาและผลของคำพิพากษาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ ถ้าคำพิพากษาในคดีเดิมเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้นหรือศาลอาญาศีกให้เป็นอำนาจของศาลชั้นต้นที่ทำการพิจารณาคดีนั้นทำการพิพากษา แต่ถ้าคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีเดิมเป็นคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา ให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องดำเนินการพิจารณาและทำความเห็นส่งสำนวนไปให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเป็นผู้ทำคำพิพากษาแล้วแต่กรณี

การทำคำพิพากษาในคดีรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่นั้น กฎหมายบัญญัติให้ศาลพิพากษาได้เป็น ๒ กรณี กล่าวคือ กรณีที่ศาลเห็นว่าบุคคลผู้ต้องโทษในคดีเดิมเป็นผู้กระทำผิดจริง ศาลต้องพิพากษายกคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีเสีย แม้จะปรากฏเหตุยกเว้นโทษหรือลดหย่อนโทษ อย่างไรก็ตามอย่างหนึ่งด้วยก็ตาม แต่กรณีที่ศาลเห็นว่าผู้ต้องโทษในคดีเดิมมิได้กระทำความผิดก็ต้องพิพากษายกคำพิพากษาเดิมและพิพากษาใหม่ว่าบุคคลนั้นมิได้กระทำความผิด ซึ่งในกรณีที่ศาลพิพากษาว่าผู้ต้องโทษในคดีเดิมไม่มีความผิดนี้ ศาลจะต้องดูต่อไปว่าผู้ร้องขอให้รื้อฟื้นคดีได้ขอค่าทดแทนการที่ถูกลงโทษไปในคดีก่อนหรือขอรับสิทธิอย่างอื่นที่เสียไปคืนด้วยหรือไม่ ถ้ามีการขอมาศาลจะต้องกำหนดหรือมีคำสั่งในเรื่องดังกล่าวให้ด้วย

การอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาในคดีรื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่นั้น พนักงานอัยการผู้ร้องขอหรือโจทก์ในคดีเดิมซึ่งเป็นคู่ความมีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปได้ แต่อุทธรณ์หรือฎีกาได้เพียงชั้นเดียวเท่านั้น กล่าวคือ ถ้าเป็นคำพิพากษาของศาลชั้นต้นมีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษานั้นต่อศาลอุทธรณ์และคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่ยุติ ถ้าเป็นคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ก็มีสิทธิฎีกาคำพิพากษานั้นต่อศาลฎีกาได้

สำหรับผลของคำพิพากษาในคดีอาญาที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่นั้น เมื่อศาลมีคำพิพากษายกคำพิพากษาเดิมและพิพากษาว่าบุคคลนั้นมิได้กระทำความผิดแล้ว จะมีผลทำให้บุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์และไม่ต้องตกอยู่ในฐานะเป็นผู้กระทำความผิดอีกต่อไป และทำให้จำเลยที่รับโทษจำคุกหรือกักขังอยู่ได้รับการปล่อยตัวไป และถ้ามีการร้องขอค่าทดแทนในท้ายคำร้องศาลจะกำหนดค่าทดแทนให้ตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ ถ้าต้องรับโทษริบทรัพย์สิน ให้ได้รับทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นคืน เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติว่าให้ริบ ไม่ว่าจะเป็นของผู้กระทำความผิดและมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ ถ้าไม่สามารถคืนทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นได้ ให้ได้รับชดเชยราคาของทรัพย์สินที่ถูกริบนั้น โดยถือราคาในขณะศาลพิพากษาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ และถ้าทรัพย์สินที่ถูกริบเป็นเงิน ให้ได้รับเงินจำนวนนั้นคืนโดยศาลจะคิดดอกเบี้ยให้อัตราร้อยละสิบห้าต่อปีของจำนวนเงินนั้น นับแต่วันริบจนถึงวันที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้

ในกรณีต้องรับโทษปรับและได้ชำระค่าปรับต่อศาลแล้ว ให้ได้รับเงินค่าปรับคืน โดยศาลจะคิดดอกเบี้ยให้อัตราร้อยละสิบห้าต่อปีของจำนวนเงินค่าปรับนับตั้งแต่วันชำระค่าปรับ จนถึงวันที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้ ถ้าต้องรับโทษกักขังหรือกักขังแทนค่าปรับหรือจำคุก ให้ได้รับค่าทดแทนเป็นเงินโดยคำนวณจากวันที่ถูกกักขังหรือถูกจำคุกในอัตรา ๕๐๐ บาทต่อหนึ่งวัน ถ้าต้องรับโทษประหารชีวิตและถูกประหารชีวิตแล้ว ให้กำหนดค่าทดแทนเป็นจำนวนเงินไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ถ้าถูกใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนแทนการลงโทษอาญาให้ศาลกำหนดค่าทดแทนให้ตามที่ได้เห็นสมควร และในการขอรับสิทธิที่ต้องเสียไปอันเป็นผลโดยตรงจากคำพิพากษาในคดีเดิม ถ้าไม่สามารถคืนสิทธิเช่นนั้นได้ ศาลจะกำหนดค่าทดแทนเพื่อสิทธินั้นให้ตามที่ได้เห็นสมควรต่อไป

บทสรุป

เมื่อพิจารณามาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ได้กล่าวมาตามลำดับแล้ว จะเห็นได้ว่าในแต่ละมาตรการนั้นมีความแตกต่างกันในหลักการและสาระสำคัญ กล่าวคือ “การอภัยโทษ” เป็นมาตรการทางกฎหมายอันมีที่มาจากโบราณราชประเพณีที่แสดงถึงสายสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับพสกนิกรได้ร่มพระบรมโพธิสมภารอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นที่ยิ่งสุดท้ายในการแสวงหาความยุติธรรม ซึ่งการพระราชทานอภัยโทษนั้นเป็นการให้อภัยเฉพาะโทษที่ผู้ต้องโทษจะได้รับตามคำพิพากษาของศาลเท่านั้น แต่ไม่ได้เป็นการให้อภัยการกระทำความผิดที่เป็นเหตุให้ต้องรับโทษ และไม่ได้ทำให้สิทธิต่าง ๆ ที่ผู้ต้องโทษต้องสูญเสียไปเพราะคำพิพากษากลับคืนมาแต่ประการใด

สำหรับการนิรโทษกรรมและการล้างมลทินนั้น ล้วนเป็นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติในการตรากฎหมายระดับพระราชบัญญัติเพื่อลบล้างความผิดให้แก่ผู้กระทำความผิด แต่มีผลในทางกฎหมายแตกต่างกัน เพราะ “การนิรโทษกรรม” เป็นการลบล้างการกระทำความผิดที่บุคคลได้กระทำความผิด โดยการกำหนดให้การกระทำนั้นไม่เป็นความผิดและทำให้ผู้กระทำพ้นจากความผิดทางอาญาและความรับผิดทางแพ่งโดยสิ้นเชิง แต่ “การล้างมลทินโทษ” นั้น เป็นการลบล้างเฉพาะผลสุดท้ายของคำพิพากษาหรือโทษทางวินัยเท่านั้น แต่ไม่เป็นการลบล้างพฤติกรรมหรือการกระทำที่เป็นเหตุให้ผู้กระทำถูกลงโทษและการล้างมลทินไม่ก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้ได้รับการล้างมลทินในอันที่จะเรียกร้องสิทธิหรือประโยชน์ใด ๆ จากการต้องคำพิพากษาหรือการถูกลงโทษทางวินัย

อย่างไรก็ตามการอภัยโทษ การนิรโทษกรรม และการล้างมลทิน หากใช้เป็นมาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยตรง ดังนั้น จึงได้มีการตรา “พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. ๒๕๒๖” ขึ้น ซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายในการเยียวยาความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยตรง ในการให้สิทธิบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้สามารถขอรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลัง หากปรากฏหลักฐานขึ้นใหม่ว่าบุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิดและกำหนดให้มีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทน และได้รับบรรดาสิทธิที่สูญเสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่พิจารณาคดีที่รื้อฟื้นขึ้นพิจารณาใหม่ว่าบุคคลผู้นั้นมิได้กระทำความผิด และในท้ายที่สุดหากองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกภาคส่วนทำหน้าที่ของตนด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมให้ถึงพร้อมแล้ว ย่อมจะทำให้กระบวนการยุติธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่พึงพาอาศัยของประชาชนในการแสวงหาความยุติธรรมและเป็นกลไกสำคัญของประเทศในการ “กำจัดคนพาลอภิบาลคนดี” เป็นสายธารแห่งความบริสุทธิ์ยุติธรรมที่ค้ำจุนสิทธิเสรีภาพของประชาชนและส่งเสริมความวัฒนาสถาพรของประเทศชาติสืบไป ๑